

تشکل‌های درون مدرسه

نگاهی به جایگاه کارهای تشکیلاتی در مدرسه‌های ایران

امیر مرادی

سرگروه مشاوره استان کرمانشاه و مدرس دانشگاه فرهنگیان

چکیده

در عصر جهش‌های فناوری‌ها، بی‌توجهی به کارهای تشکیلاتی و گروهی می‌تواند جایگاه و موقعیت ما را در جهان ضعیف کند. مطابق با فلسفه تربیت رسمی و عمومی، مدرسه به‌عنوان محیط اجتماعی سازمان‌یافته، مشتمل بر مجموعه‌ای از افراد، روابط و ساختارهای منظمی است که می‌تواند مطابق با اهداف و برنامه‌های تدوین شده، شایستگی‌های لازم کارهای تشکیلاتی را در یادگیرندگان ایجاد و نهادینه کند. تربیت اجتماعی و سیاسی یکی از اهداف آموزش و پرورش است که در قالب کارهای تشکیلاتی در مدرسه قابل تحقق و دستیابی است. به همین دلیل، کارهای تشکیلاتی در مدرسه مورد توجه ویژه قرار گرفته است. لذا هدف این نوشتار، بررسی جایگاه کارهای تشکیلاتی در مدرسه‌های ایران است.

مقدمه

بر اساس سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش، تحقق هدف کلی تربیت، یعنی «کسب آمادگی فردی و جمعی متریبان برای تحقق حیات طیبه در همه ابعاد و مراتب» و همچنین «تکوین و تعالی پیوسته هویت متریبان بر اساس نظام معیار اسلامی، به گونه‌ای که بتوانند موقعیت خود و دیگران را در هستی به درستی درک و آن را به‌طور مستمر با عمل صالح فردی و جمعی اصلاح کنند»، بیش از هر چیز به کسب مجموعه‌ای از شایستگی‌ها (صفات، توانمندی‌ها و مهارت‌های فردی و جمعی) وابسته است که متریبان باید کسب کنند.

شایستگی‌های فردی و جمعی لازم برای درک و اصلاح مداوم موقعیت خویش و دیگران براساس انتخاب و التزام آگاهانه و اختیاری نظام معیار اسلامی را می‌توان به طرق گوناگون و برای سطوح و مراحل گوناگون فرایند تربیت (برحسب شرایط متریبان و مقتضیات زمان و مکان) تعیین و تدوین کرد که مهم‌ترین آن‌ها با توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت است که

عبارت‌اند از:

- ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی؛
- ساحت تربیت زیستی و بدنی؛
- ساحت زیبایی‌شناختی و هنری؛
- ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای؛
- ساحت علمی و فناوری؛
- ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی (مبانی نظری تحول بنیادین در آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۱۵۳).

در میان این ساحت‌ها، مهم‌ترین ساحت که می‌تواند دانش‌آموزان را برای زندگی جمعی در آینده آماده کند، ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی است که به ارتباط مناسب با دیگران (اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان، همسایگان و همکاران)، تعامل شایسته با نهاد دولت و سایر نهادهای مدنی و سیاسی (رعایت قانون، مسئولیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی، پاسداشت ارزش‌های اجتماعی)، کسب دانش و اخلاق اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی (بردباری، وفاق و همدلی، درک و فهم اجتماعی، مسالمت‌جویی، درک و فهم سیاسی، عدالت اجتماعی، درک و تعامل میان فرهنگی، تفاهم بین‌المللی، حفظ وحدت و تفاهم ملی) ناظر است (مبانی نظری تحول بنیادین در آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۹۶).

در واقع، یکی از خصوصیات مهم مدرسه صالح، مشارکت و تعاون است. از آنجا که انسان‌ها در جامعه متولد می‌شوند و در جامعه رشد می‌کنند، تربیت آن‌ها نیز باید اساساً اجتماعی باشد و بتواند شخصیت متریبان را از شکل‌گیری فردگرایی و رقابت‌گرایی مخرب دور نگه دارد. لذا محیط‌های تربیتی باید به جای تأکید بر مقایسه فردی و رقابت با دیگران، به ایجاد فضای رفاقت سالم و تعامل سازنده و مؤثر با دیگران و رقابت هر فرد با خودش (برای تعالی مداوم ظرفیت‌های وجودی خویش) روی آورند.

در واقع، یکی از بسترهای تحقق تربیت اجتماعی و سیاسی یادگیرندگان در مدرسه، کارهای تشکیلاتی است که می‌تواند در مدرسه حضور پررنگ داشته باشد. رهبر فرزانه انقلاب اسلامی می‌فرماید:

«تشکیلات یکی از فرایض هر گروه مردمی است که هدفی را دنبال می‌کنند. تشکیلات یعنی نظم، تقسیم وظایف، ارتباط و اتصال و زنجیره‌های کار کردن. بنابراین، تشکیلات یک چیز خوب و ضروری است و هیچ کاری در دنیا بدون تشکیلات پیش نمی‌رود» (دغدغه‌های فرهنگی، ۱۳۹۹: ۱۴۴).

تشکیلات به معنای یک جمع هم‌عقیده است که برای انجام فعالیت‌هایی مشخص به صورت آگاهانه با یکدیگر همکاری می‌کنند. کار تشکیلاتی چهار ویژگی برجسته دارد:

- کاری گروهی است، نه انفرادی؛
- در آن فعالیت آگاهانه و خودجوش انجام می‌شود، نه از روی اجبار و دستور؛

- کارها با برنامه‌ریزی قبلی انجام می‌شوند، نه با تصمیم‌های مقطعی؛

- اهدافی مشخصی برای گروه و تشکیلات وجود دارند که همه اعضا دنبال دستیابی به همان اهداف هستند.

آموزش و پرورش به منظور تحقق اهداف ساحت تربیتی و سیاسی دانش‌آموزان، با استفاده از نقش‌پذیری دانش‌آموزان در قالب تشکلهای و همچنین ارتقای مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان، تشکیلات متعددی را در بدنه آموزش و پرورش و درون مدرسه ایجاد کرده است که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: «سازمان دانش‌آموزی (با تشکلهایی نظیر پیش‌تازان (پسران) و فرزانگان (دختران)، خبرگزاری کانون دانش‌آموزی (پانا)، همیار مشاور و مجموعه‌های وابسته مانند مجلس دانش‌آموزی، تشکیلات دانش‌آموزی نظیر هلال احمر و راهیان معرفت»، اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزی، بسیج دانش‌آموزی و سفیران سلامت. وجود تشکیلات متعدد با اهداف و برنامه‌های گوناگون در آموزش و پرورش و مدرسه‌ها نشان‌دهنده اهمیت کارهای تشکیلاتی و گروهی در مدرسه‌ها، در جهت تحقق اهداف ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی است.

سازمان دانش‌آموزی تشکیلاتی تربیتی-اجتماعی است که به منظور اعتلای شخصیت دینی، اخلاقی، عاطفی، علمی و اجتماعی دانش‌آموزان و ایجاد زمینه مشارکت همه‌جانبه آن‌ها

در زمینه‌های اعتقادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ورزشی و هنری تشکیل شده است. مهم‌ترین اهداف این تشکیلات بسترسازی برای کسب فضایل اخلاقی و مشارکت در عرصه‌های تقویت روحیه تعاون و نوع‌دوستی و روحیه خودباوری در دانش‌آموزان است.

تشکیلات مجلس دانش‌آموزی نیز نهادی صنفی است که به منظور ترویج فرهنگ مشارکت‌جویی، تعاون و همکاری، مسئولیت‌پذیری و زمینه‌سازی برای مشارکت فکری و عملی دانش‌آموزان در عرصه‌های گوناگون آموزش و پرورش شکل گرفته است.

تشکیلات دانش‌آموزی پیش‌تازان و فرزانگان نیز به گروهی از دانش‌آموزان اطلاق می‌شود که به منظور انجام فعالیت‌های هدفمند و مشترک، داوطلبانه در یک جمع تشکیلاتی و

سازمان یافته فعالیت می‌کنند. این تشکیلات، دانش‌آموزان پسر و دختر را در سه دوره تحصیلی و از پایه چهارم ابتدایی تا سوم متوسطه تحت پوشش قرار می‌دهد و در تلاش است منش‌هایی همچون راستی و درستی، یاری و مهربانی، مسئولیت‌پذیری و مشارکت‌جویی، و قانون‌مداری را در دانش‌آموزان نهادینه کند. شعار این تشکیلات «همدلی، همفکری، همکاری» است.

انجمن اسلامی مدرسه، رکن اساسی تشکیلات اتحادیه انجمن اسلامی است که

برای تحقق حفظ و تعمیق اهداف انقلاب اسلامی و پاسداری از ارزش‌های دینی و انقلابی، به انسجام و تقویت بنیه تشکیلاتی و فرهنگی خود اهتمام می‌ورزد و به‌طور اعم، دیگر دانش‌آموزان واحد آموزشی را در معرض برنامه‌های دینی و اجتماعی خود قرار می‌دهد و با مشارکت دانش‌آموزان واجد شرایط عضویت در هر مدرسه تشکیل می‌شود.

در مجموع، وجود چنین تشکیلاتی در مدرسه و فعالیت دانش‌آموزان در این تشکیلات نشانگر جایگاه والای کارهای مشارکتی و جمعی در مدرسه برای رشد و پرورش ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی در دانش‌آموزان است، چرا که هدف این تشکیلات تقویت احساس خودباوری، اعتماد به نفس، تقویت هویت دینی و ملی، مسئولیت‌پذیری، و پرسشگری در دانش‌آموزان است.

* منابع

۱. مبانی نظری تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰). وزارت آموزش و پرورش.
۲. دغدغه‌های فرهنگی: شرح مزجی یکی از بیانات محوری مقام معظم رهبری در سال ۱۳۷۳ با استفاده از دیگر بیانات معظم له (۱۳۹۹). مؤسسه فرهنگی هنری ایمان جهادی. تهران.

مهم‌ترین ساحتی که می‌تواند دانش‌آموزان را برای زندگی جمعی در آینده آماده کند، ساحت تربیت سیاسی و اجتماعی است

